

ਨਹਿਰੂ ਬਾਲ ਪੁਸਤਕਾਲਾ

ਚਾਹ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਅਰੂਪ ਕੁਮਾਰ ਦੱਤਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਰੱਤੂ

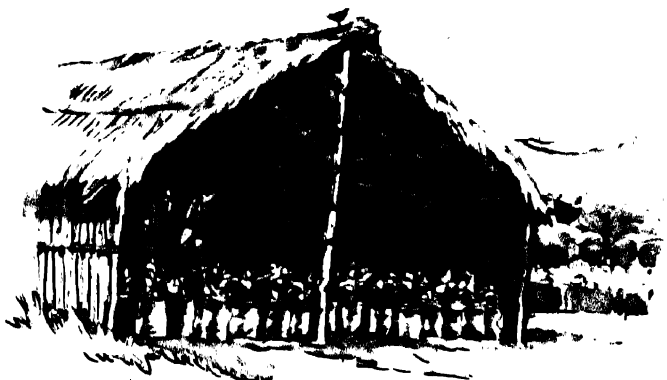
ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ

ਮਰੀਨਲ ਮਿਤਰਾ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰੱਸਟ, ਦਿੱਲੀਆ

1987 (ਸੱਕ ਸੰਮਤ 1909)

© ਅਰੂਪ ਕੁਮਾਰ ਦੱਤਾ, 1985

The Story About Tea (Punjabi)

ਮੁੱਲ : 2.50 ਰੁਪਏ

Published by the Director, National Book Trust, India, A-5
Green Park, New Delhi-110016, Composed at Nav Yug Press,
Pleasure Garden Market, Chandni Chowk, Delhi--110006.
and printed at Saraswati Art Printers, Delhi-110006

ਕਾਂਡ ਇੱਕ

ਮੀਟਰ ਚੌੜੀ ਪਟੜੀ ਵਾਲੀ ਲੰਬੀ ਗੱਡੀ ਰਾਹ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਰੁਕੀ। ਗੱਡੀ ਦੀ ਬਰੈਕ ਨਾਲ ਝਟਕਾ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਇਕ 13 ਸਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ ਰਾਜਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਉਹਦਾ ਮਿੱਤਰ ਪ੍ਰਜੋਲ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਜਾਸੂਸੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸੀ।

ਪ੍ਰਜੋਲ ਰਾਜਵੀਰ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਸਾਥੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਅਪਰ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਇਕ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਜੋਲ ਨੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁਟੀਆਂ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸੱਦਾ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਅਸਾਮ ਤਕ ਦਾ ਇਕ ਲੰਬਾ ਸਫ਼ਰ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤਾਂ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਬਿਤਾਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਲੱਗਪੱਗ ਆਪਣੀ ਮੰਜਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੇ ਸਨ।

“ਜਾਗੋ” ਪ੍ਰਜੋਲ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ “ਆਪਾਂ, ਅਗਲੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉਤਰਨਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਕ ਕੱਪ ਚਾਹ ਦਾ ਤਾਂ ਪੀ ਲੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਵੇ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਚਾਹ ਵਿਚ ਕੋਫੀਨ ਹੁੰਦੀ ਏ।”

“ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ,” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਇਕਦਮ ਬਿਸਤਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਟਾਫਟ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਕਪੜੇ ਬਦਲੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। “ਚਾਹ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਚਾਹ” ਇਕ ਚਾਹ ਵਾਲਾ ਭਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਤਕ ਆਇਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ “ਚਾਹ ਸਾਬ?”

“ਦੋ ਕੱਪ ਦਿਓ।” ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।
ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗਰਮ ਤਰਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੀਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਲੱਗਪੱਗ ਹਰ
ਕੋਈ ਚਾਹ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 8 ਅਰਬ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਾਹ ਦੇ ਕੱਪ ਪੀਤੇ
ਜਾਂਦੇ ਨੇ?” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ।

“ਪ੍ਰਜੋਲ ਨੇ ਆਖਿਆ” ਚਾਹ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਬਹੁਤ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਹੈ।”
ਗੱਡੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਚੱਲ ਪਈ। ਪ੍ਰਜੋਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਸੂਸੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰ ਮੂੰਹ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਵੀਰ ਵੀ ਜਾਸੂਸੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਵਲ ਹੀ ਹਰਿਆਵਲ ਸੀ। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨੀ ਹਰਿਆਵਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਸੀ। ਝੋਨੇ ਦੇ ਹਰੇ ਖੇਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ।

ਇਹ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ। ਸੰਘਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰ, ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ

ਸੀ। ਅਤੇ ਭਾੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯਮਤ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁੱਡੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਦੂਰ ਇਕ ਭੈੜੀ ਜਿਹੀ ਇਮਾਰਤ ਸੀ ਜਿਸਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਚਿਮਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਧੂੰਆਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਉਹ ਵੇਖ, ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗ” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਪਰ ਪ੍ਰਜੋਲ ਜਿਹੜਾ ਕੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਬਾਗ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਪਲਿਆ ਸੀ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਉਤੇਜਨਾ ਨਾ ਹੋਈ।

“ਇਹ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨਾ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ।” ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਚਾਹ ਦੀ ਖੋਜ ਕਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ।

“ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ?”

ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਚੀਨੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਉਬਾਲ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਬਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਤੇ ਗਰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਵਾਦੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸਨ।"

"ਹੋਰ ਅਜਿਹੀ ਕਿਹੜੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ" ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ। ਬੋਧੀ ਧਰਮਾ, ਇਕ ਬੋਧੀ ਯੋਗੀ, ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਕੱਟ ਲਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੌਰਾਨ ਨੀਂਦ ਸਤਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਤੇ ਦਸ ਚਾਹ ਦੇ ਪੌਦੇ ਉਗ ਪਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਜਦੋਂ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਬਾਲ ਕੇ ਪੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਭੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

"ਚਾਹ ਸ਼ੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਚੀਨ ਵਿਚ ਈਸਾ ਤੋਂ 2700 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਅਗੇ ਕਿਹਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ "ਚਾਹ", "ਚਾ", ਚੀਨੀ", ਸ਼ਬਦ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹਨ। ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਚਾਹ 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦਵਾਈ ਵਾਂਗ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਗੱਡੀ ਮੈਰਾਨੀ ਜੰਕਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਇੱਕਠਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਭੀੜ ਵਾਲੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਵੱਲ ਵਧੇ। ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ

ਸਨ। ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਦੀ ਭੈਣ ਅਲਕਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਲਤੂ ਕੁੱਤੇ ਅਲਾਸਵੀਨ ਤੇ ਟੌਫੇ ਵੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ “ਡੇਕੀਥਾਰੀ” ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਚਾਹ ਦਾ ਬਾਗ਼ ਸੀ। ਕੈਟਲ ਬਰਿਜ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ “ਡੇਕੀਥਾਰੀ” ਦਾਖਿਲ ਹੋ ਗਏ।

ਕੱਚੀ ਸੜਕ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਏਕੜ ਵਿਚ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਕਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਪੱਤੇ ਤੋੜਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਐਪ੍ਰਨ ਬੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਚਾਹ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤੋੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗੱਡੀ ਹੌਲੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਚਾਹ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਟ੍ਰੇਲਰ ਲੰਘ ਜਾਵੇ।

ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੀ ਇਹ ਚਾਹ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਪੁੰਗਰਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਮਾਂ ਹੈ।” ਇਹ ਸਮਾਂ ਮਈ ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧੀਆ ਚਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਲੱਗਦਾ ਏ, ਤੂੰ, ਆਪਣਾ ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਇਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਕਾ ਲਿਆ ਏ।

“ਹਾਂ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਬਰੂਆ” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੱਖ ਲਵਾਂਗਾ।

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਜ ਦੁਪਿਹਰੇ ਬਾਅਦ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਲਿਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਚਾਹ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਹ ਮੈਨੇਜਰ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਦਾ ਗੇਟ ਲੰਘ ਕੇ ਅੰਦਰ ਗਏ। ਇਹ ਇੱਕ ਬੇਢੰਗੀ ਜਿਹੀ ਦੋ ਮੰਜਲਾਂ ਇਮਾਰਤ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲੱਗਪੱਗ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਛੱਤੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਛੋਟੇ ਬਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲਾ ਲਾਅਨ ਹਰਾਂ ਸੀ ਤੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਲਾਲ, ਪੀਲੇ, ਨੀਲੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਕ ਉਦਾਸ ਬੱਚਾ ਜਿਹੜਾ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ੋਭਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਮੀਜ਼ ਤੇ ਛੋਟਾ ਪਜਾਮਾ ਪਹਿਨੀ ਵਰਾਂਡੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ।

“ਕੀ ਹਾਲ ਏ ?” ਪ੍ਰਜੋਲ ਇਕਦਮ ਬੋਲਿਆ ।” ਆ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਰਾਜਵੀਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਮੋਗਲਾ ਦੌੜਦਾ-ਦੌੜਦਾ ਆਇਆ ਤੇ ਰਾਜਵੀਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ । “ਇਹ ਇਕ ਬ੍ਰਿਥ ਚੌਕੀਦਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ” ਪ੍ਰਜੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ । ਮੈਂ ਤੇ ਮੋਗਲਾ ਇਕੱਠੇ ਬਹੁਤ ਹਾਸਾ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਉਹ ਇਕ ਜਾਦੂਗਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਉਹ ਸੁਨਣ ਯੋਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

“ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ । ਮੈਂ ਦਵਾਈ ਛਿੜਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹਾਂ । ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਰਫ਼ ਹਾਲ ਚਾਲ ਹੀ ਪੁੱਛਣ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਸਿਰਧਰ ਮਾਰੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ।

ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੱਥ ਹਿਲਾਇਆ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ।

ਕਾਂਡ ਦੋ

ਦੁਪਿਹਰੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਬਰੂਆ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦਾ ਬਾਗ ਦਿਖਾਉਣ ਲੈ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੰਜੋਲ, ਮਲਕਾ ਤੇ ਟੋਫੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਡੈਕਾਬਾਰੀ ਬਾਗ ਵਿਚ 800 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਰੂਆ ਦੀ ਜੀਪ ਵਿਚ ਗਏ।

“ਆਪਾਂ ਕਲੋਨ ਨਰਸਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਛੋਟੇ ਪੌਦੇ ਹਨ।” ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਬਰੂਆ ਨੇ ਆਖਿਆ।

ਬਰੂਆ ਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ, “ਚਾਹ ਦੇ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਫਾਸਫੇਟ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

“ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਹ ਦੇ ਫੱਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੱਤੇ ਤੱੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਣ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਵੱਧਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰ ਲਾਲ ਜਿਹਾ, ਬਿਲਸਟਰ ਬਲਾਈਟ ਤੇ ਬਲੈਕ ਰੋਗ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ। ਤੱਦ ਸਾਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਵਾਂਗ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲੋਨ-ਨਰਸਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਇਸਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਬਾਂਸ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਛੱਤ ਘਾਹ ਫੂਸ ਨਾਲ ਪੜਲੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਛੋਟੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਣੇ ਬੈਂਡ ਸਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਥੈਲੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਾਹ ਦੇ ਪੌਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਕਲੋਨ ਕਟਾਈ ਇਕ ਗੰਢ ਵਾਲੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਇਕ ਇੰਚ ਤਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਝਾੜੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਕਲੋਨ ਵਾਸਤੇ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਟਾਈ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਾਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਬਣੇ ਥੈਲੇ ਵਿਚ ਪਾਈ ਉਪਜਾਈ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਬੀਜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਸ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ

ਬਾਅਦ ਇਹ ਛੋਟੇ ਪੱਥੇ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲਾਉਣੇ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

“ਇਥੇ ਬੀਜ ਵਾਲੀਆਂ ਨਰਸਰੀਆਂ ਵੀ ਹਨ” ਬਰੂਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਰ ਲੋਕ ਕਲੋਨਿਰਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਚਾਹ ਦੀ ਝਾੜੀ ਕਲੋਨਿੰਗ ਨਾਲ ਪਾਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਬੀਜ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ । “ਬੀਜ ਵਧੀਆਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੋਗਲੇ ਪੌਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸਸਤੇ ਵੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਕਲੋਨ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ।”

“ਇਕ ਛੋਟੇ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੌਦਾ ਬਣਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ?”

ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਤੇ ਭੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਲੱਗਪੱਗ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਪੌਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ ਕੋਈ 60 ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਔਸਤ ਉਮਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ ।

ਉਹ ਸੱਭ ਫਿਰ ਜੀਪ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਬਾਗ ਦੇ ਛੋਟੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ । ਇਕ ਪਾਸੇ

ਕੁਝ ਲੋਕ ਰਸਾਇਣਕ ਛਿੜਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੰਗਲਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਹਿਲਾਇਆ। “ਆਓ, ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਥੱਲੇ ਉਤਰੋ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਬਰੂਆ ਨੇ ਜੀਪ ਰੋਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।”

ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਤਕ ਜਾਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਨਾਲੇ ਤੇ ਖਾਈਆਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਸੁਪਾਰੀ ਦਰਖਤ ਦੇ ਪਤਲੇ ਤਣੇ ਦਾ ਪੁੱਲ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਸਤੋਂ ਦੀ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ ਪਰ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਈ। ਉਸਨੇ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਕਦਮ ਰੱਖੇ ਤੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਜਾ ਲੜਖੜਾਇਆ ਤੇ ਜਦੋਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ।

ਸਾਰੇ ਉਸਦੇ ਇਸ ਯਤਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਟੋਫੇ ਨੇ ਆਪ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਖਾਈਆਂ, ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਹ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

“ਇਹ ਪਾਣੀ ਨਿਕਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।” ਬਰੂਆ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। “ਚਾਹ ਗਰਮ, ਵਾਸ਼ਪੀ ਜਲਵਾਯੂ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਗਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪੌਦਾ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਈਆਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜਮਾਂ ਹੋਣਾ ਰੋਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਹ ਛਿੜਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਛਿੜਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਪ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਦਾ ਲੀਵਰ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਉਪਰ ਥੱਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਰਸਾਇਣ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਛਿੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਉਹ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਛਿੜਕ ਰਹੇ ਹਨ” ਬਰੂਆ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਜੇਕਰ ਕੀਟਾਣੂ ਨਾਸ਼ਕ ਛਿੜਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਝਾੜੀਆਂ ਤੇ ਛਿੜਕਣਾ ਸੀ। ਨਦੀਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿਕੇਨੀਆ, ਜੰਗਲੀ ਘਾਹ, ਬੇਗਰਾਕੋਟ, ਆਦਿ ਚਾਹ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਰੋਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

“ਤੁਸੀਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਕੀ ਕੀਟਾਣੂ ਵੀ ਚਾਹ ਦੇ ਪੌਦਿਆਂ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ”। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

ਹਾਂ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਲੂਪਰ, ਹਰੀ ਮੱਖੀ, ਥਿੱਪ ਤੇ ਨੀਟਲਗਰਬ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੋਗਲਾ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਭੱਜਾ ਭੱਜਾ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸਦੇ ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੋਸਾ ਸੀ।

“ਅਸੀਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਤੇ ਤੈਰਨ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਮੋਗਲਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। “ਤੂੰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਈਂ।”

“ਠੀਕ ਹੈ” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। “ਕਦੇ”।

“ਦੁਪਿਹਰੇਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜਵੀਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕਾਰਖਾਨੇ ਸਵੇਰੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।

“ਠੀਕ ਹੈ” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਮੱਛੀ ਪਕੜਾਂਗੇ। ਕੁਝ ਨਾਲ ਚੁੱਜਾਂ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਸ਼ੋਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਿਵੇਂ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤੇ ਸ਼ੋਰ ਕਰਦੇ ਇਕ ਛਾਂਦਾਰ ਦਰਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਕ ਜੋੜਾ ਬਾਜ਼ ਸਾਡੇ ਨੀਲੇ ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਚੱਕਰ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਦੂਰ ਇਕ ਸਫ਼ੇਦ ਬਗਲਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਕਾਂਡ ਤਿੰਨ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੋਗਲਾ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹੀ ਤੇ ਜੀਪ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਏ। ਦੁਪਿਹਰੋਂ ਬਾਅਦ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਤਿਰਛੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ, ਲੰਬੇ ਛਾਂਦਾਰ ਦਰਖਤ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਤੇ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।

“ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛਾਇਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਏ।” ਬਰੂਆ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਇਹ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਚਾਹ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਠੀਕ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। 25 ਤੋਂ 35 ਦਰਜੇ ਸੈਲਸੀਅਸ। ਜੇਕਰ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਧੁੱਪ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ 40 ਦਰਜੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੱਤੇ ਸੜ ਕੇ ਕਾਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

“ਪਰ ਚਾਚਾ ਜੀ, ਕੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ?” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਛਾਂਦਾਰ ਦਰਖਤ ਉੱਤਰ-ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁਪਿਹਰੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰਬ ਵਾਲੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਛਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਸਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਏ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਦੁਰਲੱਭ ਧੁਪ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।

'ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਛਾਂਦਾਰ ਦਰਖਤ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਚੁਣਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਆਲਬੀਜੀਆ, ਅਡੋਰੇਟਿਸਿਮਾ । ਇਹ ਦਰਖਤ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੱਤੇ ਝਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਵਕਤ ਸਰਦੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਪਰ ਰਾਜਵੀਰ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਨਾਲ ਢਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਘੱਟਦੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਹ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਗਲ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਦੇਨੇ ਸਫ਼ਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹਨ । ਆਓ ਘਰ ਚਲੀਏ ਤੇ ਵਧੀਆ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕੀ ।" ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਪਏ ।

* * * * *

ਬਾਅਦ ਵਿਚ, ਜਦ ਰਾਤ ਪਈ, ਬੱਚੇ, ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ । ਸੈਂਕੜੇ ਜੁਗਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਉੱਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਕ ਉਲੂ ਬੋਲ "ਬਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਮਧੁਰ ਹਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ—ਇਕ ਝੁੰਮਰ ਗੀਤ ਦੀ ਲੈਅ—ਮਈ ਆਵਾਜ਼ ਲਾਗੇ ਕਿਸੇ ਬਸਤੀ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਅਚਾਨਕ ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਦੂਰ ਇਕ ਅਜੀਬ ਚਮਕ ਵੇਖੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚਮਕ ਲੁਕਾ-ਛਿਪੀ ਖੇਡ ਖੇਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ । ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਲਾਗੇ ਆ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੁਣ ਪਿਛੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ।

ਉਹ ਕੀ ਏ ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

"ਏ-ਵਿਲ-ਓ-ਦੀ-ਵਿਸ਼ਪ" ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ ।

"ਇਹ ਕੰਜੂਸ ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਬੁਤ ਹਨ ਤੇ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਸੋਨੇ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਲਕਾਂ ਨੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ।

ਭੂਤ ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

"ਪੂਹ" । ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਖੰਘਿਆ । ਪਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਗ ਦੇ ਦੇ ਗੋਲੇ ਵਿਲ-ਓ-ਦੀ-ਵਿਸ਼ਪ" ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

"ਮੂਰਖ ਨਾ ਬਣ" ਅਲਕਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ।" ਬੁੱਢੀ ਜਲੋਸਵਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬੁੱਢੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਟੁੱਟੀ ।

“ਚਾਹ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਵੇਦਨਾ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ।

ਇਹ ਠੀਕ ਏ ਕਿ ਇਥੇ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ । ਬਰੂਆ ਨੇ ਆਖਿਆ । ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਬਰਾ । ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਜੰਗਲੀ

ਚਾਹ ਦੇ ਪੌਦੇ, 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਲੱਭੇ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੈਜ਼ੇ ਤੇ ਪਲੇਗ ਜਿਹੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਤੇਜਨਾ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ।

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੀਤੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ" ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਰੂਆ ਨਾ ਆਖਿਆ ।"

"ਚੀਤਾ" ਚਾਚਾ ਜੀ ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ।

ਕਈ ਵਾਰ ਲਾਗਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਰੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ।"

"ਤੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਭੈਅ ਪੈਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹੀ ਬੰਗਲਾ ਚੀਤਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਦਮਖੌਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਕਈ ਵਾਰ ਜੰਗਲੀ ਹਾਥੀ ਬਹੁਤ ਤਬਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਪਿਛਲੇ 2 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਚੀਤਾ ਸਾਡੇ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਜਿਹਦਾ ਨਾਂ ਸਵਾਨਾ ਸੀ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਚੀਤਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਉਹਦੇ ਘਰ ਦੁਆਲੇ ਆਇਆ ਤੇ ਇਕ ਬਲਦ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ।

ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਕੌਣ ਹੈ ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

"ਇਕ ਪੌਦਾ ਬਰੂਆ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਇਕ ਵਡੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਮੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਭਾਗ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਰ ਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਹੀ ਇਸ ਟੀਮ ਦਾ ਨੇਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਚੀਤੇ ਨੂੰ ਪਕੜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਿਤਾ ਜੀ" ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

"ਹਾਂ" ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਰਾਤਾਂ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਮੈਂ ਬੱਕਰੀ ਉਸਦੇ ਲਾਲਚ ਲਈ ਰੱਖੀ ਪਰ ਉਹ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਉਹ ਬੜਾ ਮੁਨਕਾਰ ਜਾਨਵਰ ਏ ਤੇ ਉਸ ਕੋਈ ਪੇੜ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ । ਸਾਡੇ ਕਾਮੇ ਏਨਾ ਡਰ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੋਖਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ।

ਰਾਜਵੀਰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਗਈ ।

ਕਾਂਡ ਚਾਰ

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਉਹ ਸਵੇਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਬੈਠ ਗਏ। ਚਾਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੁੱਧ ਪਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ ਰਾਜਵੀਰ ? ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਰੂਆ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ?

ਨਹੀਂ, ਧੰਨਵਾਦ, ਚਾਚੀ ਜੀ। ਮੈਂ ਤੇਜ਼ ਚਾਹ ਹੀ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਰੂਆ ਨੇ ਆਖਿਆ।

“ਠੀਕ ਆਖਿਆ” ਸ਼੍ਰੀ ਬਰੂਆ ਖੋਲੇ। ਚਾਹ ਦਾ ਸਵਾਦ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਫ਼ਰਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਚੀਨੀ ਤੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਚੀਨੀ ਤੇ ਜਾਪਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਹਰੀ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ—ਆਰਥਾਡੋਕਸ, ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਚਾਹ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ (ਜਰਾਸੀਮ) ਭਾਫ਼ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਰੀ ਚਾਹ ਸ਼ੁਕਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਫ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਤੌਤ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

“ਚੀਨੀ ਤੇ ਜਪਾਨੀ ਹਰੀ ਚਾਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਚੀਨੀ ਤੇ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਚਮੇਲੀ ਦੇ ਅੰਕੂਰ ਸਵਾਦ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਚਾਹ ਪੀਣ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਆਕ੍ਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।”

“ਇਕ ਫ਼ਰੀਤ ਚਾਹ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਪਿਤਾ ਜੀ” ਅਲਕਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਹਾ”, ਜਿਵੇਂ ਫ਼ਰੀਤ ਕਾਫ਼ੀ” ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਚਾਹ ਦੀ ਬੈਲੀ ਇਕ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੱਪ ਵਿਚ ਫ਼ੁਬੋਵੇ। ਚਾਹ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਬੋਨੇਟਿਡ ਚਾਹ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗਰਮ ਬੋਤਲ ਵਿਚ ਠੰਡੀ ਚਾਹ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਹਨ।

“ਅਗਲੇ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕੀ ਸੋਚਣਗੇ?” ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕਿ ਪੁੱਛਿਆ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖੋਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਬਰੂਆ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਪਰ ਚਲ ਆਪਾਂ ਹੁਣ ਕਾਰਖਾਨੇ ਚਲਾਏ।” ਐਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਭੱਜਦਾ ਭੱਜਦਾ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦਾ ਆਇਆ—ਸਾਬ, ਬਰੂਆ ਸਾਬ” ਉਹ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬੋਲਿਆ।

“ਇਹ ਬਿਰਚੀ ਹੈ” ਮੋਗਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।

ਬਰੂਆ ਸਾਬ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ “ਬਿਰਚੀ ਨੇ ਇਕੋ ਸਾਹੇ ਆਖਿਆ।” ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਚੁਰਾ ਲਈਆਂ ਹਨ।

“ਕੀ! ਸ਼੍ਰੀ ਬਰੂਆ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਉਥੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਸਨ।”

“ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ” ਬਰੂਆ ਸਾਬ, ਮੁਨੀਮ, ਡੋਕਾ ਬਾਬੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਰੂਆ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਚੋਰੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਤੇ ਬੱਚੇ ਗੁਦਾਮ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਕੰਢੇਦਾਰ ਤਾਰ ਦੀ ਵਾੜ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਦਾਮ, ਮੁੱਖ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਸੀ।

ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ ਭੀੜ ਇੱਕਠੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਗ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵੀ ਉਥੇ ਸਨ।

ਡੋਕਾ ਮੁਨੀਮ, ਭੱਜ ਕੇ ਬਰੂਆ ਕੋਲ ਆਇਆ।

ਜਨਾਬ, ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਚਾਲੀ ਪੋਟੀਆਂ ਗਾਇਬ ਹਨ।

“ਮੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿਓ” ਬਰੂਆ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਭੇਜਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਮੈਂ ਸਾਹਮਣਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆਪ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕੋ ਇਕ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਖੋਲਿਆ ਤਾਂ ਗੁਦਾਮ ਖਾਲੀ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਦਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਸਨ।

“ਪੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਚਾਹ ਸੀ ?”

“ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ 50 ਕਿਲੋ” ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੋ ਸੌ ਕਿਲੋ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਚਾਹ ਸੀ ਇਸ ਲਈ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ।

“ਲੱਗਭੱਗ” ਕਿਉਂ ਚਾਚਾ ਜੀ ? ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਟੋਕਿਆ ਕਿ ਕੀਮਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਰੂਆ ਨੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਧੀਰਜ ਨਾਲ । ਰਾਜਵੀਰ ਜਾਣਦਾ ਏ ਕਿ ਚਾਹ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵੇਚੀ ਜਾਂਦੀ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਲਾਲਾਂ ਕੋਲ ਗੋਹਾਟੀ ਜਾਂ ਕਲਕੱਤਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੇ ਵੇਚਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਚਾਹ ਦੇ ਮਾਹਰ ਉਥੇ ਚਾਹ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਕੇ, ਕੀਮਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਫਿਰ ਚਾਹ ਸੱਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਰੂਆ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਬਿਰਚੀ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ
“ਕੀ ਤੂੰ ਰਾਤ ਕੋਈ ਅਸਧਾਰਨ ਚੀਜ਼ ਦੇਖੀ ਸੀ ?”

ਨਹੀਂ ਬਰੂਆ ਸਾਹਬ । ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਲਾਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ।

“ਕੀ ਤੇਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਂਘ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ।

“ਸਾਬ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

ਚੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਨਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲੋੜੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੌਕਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ।

ਉਹ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ । ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਕਮਰਾ ਸੀ । ਫਰਸ਼ ਪਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਲਕੜੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਿੜਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਰੋਸ਼ਨਦਾਨਾਂ ਤੇ ਭਾਰੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ।

ਮੁਨੀਮ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਸੀ । ਇਹ ਇਕ ਮੋਜ਼ਪੋਸ਼ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਸਿਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਥੱਲੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਦਾਮ ਖਾਲੀ ਸੀ ।

ਰਾਜਵੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਉਤੇਜਨਾ ਭਰਪੂਰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ, ਅਕਲ ਵਰਤਣ ਦਾ ਇਕ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਦਰਜਨਾ ਜਾਸੂਸੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਜਦੋਂ ਬਰੂਆ ਤੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਗੰਭੀਰ ਗਲਬਾਤ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਸਨ ਤਾਂ ਲੜਕੇ ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ।

ਪ੍ਰੰਜੋਲ, ਚੋਹਾਂ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਫਰਸ਼ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਚਾਨਕ ਬੋਲਿਆ "ਰਾਜਵੀਰ, ਅਲਕਾ ਇਥੇ ਆਓ ।"

ਫਰਸ਼ ਤੇ ਇਕ ਜੋੜਾ, ਭੇੜੇ ਗੰਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੀ ।

"ਅਲਕਾ, ਆਖਰੀ ਮੀਂਹ ਇਥੇ ਕਦੋਂ ਪਿਆ ਸੀ ? ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

"ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ।"

"ਬਹੁਤ ਭੇਦਪੂਰਨ", ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪਿਆ । ਬਾਹਰਲੀ ਧਰਤੀ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗੂ ਸਖਤ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਥੇ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਪੈਰਾਂ

ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਟੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਤਲੇ ਥੱਲੇ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇਗੀ।

“ਇਹ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਰਾਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੇਕਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੀਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੋਲੀ ਦੇਖੀ। ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਬਰੂਆ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ।

“ਚਾਚਾ ਜੀ, ਥਾਗ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਏ ?

“ਰੇਤਲੀ-ਭਾਰੀ ਮਿੱਟੀ” ਬਰੂਆ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਫਿਰ

ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ "ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਰੋਤਾ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੋਤਲੀ ਭਾਰੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਹ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਮਿੱਟੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

"ਫੇਰ ਇਹ ਪੀਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਕੀ ਮਤਲਬ?"

ਬਰੂਆ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਉਦੋਂ ਭੇਤ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪੁਲੀਸ ਆ ਗਈ।

ਉਸਨੇ ਉਹ ਟੁੱਕੜਾ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਕੋਟੋਕੀ, ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਜ਼ਨ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ, ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਮੁੜ ਪਿਆ। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ।

ਕੋਟੋਕੀ, ਪੁਲੀਸ ਓ.ਸੀ. ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਚੋਰ ਬਿਨਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖਾਗਾਂ ਤੇ ਲੱਭਾਂਗਾ।

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਝ ਸੁਰਾਗ ਲੱਭੇ ਹਨ। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਇਕੋ ਸਾਹ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋਗੇ।

ਪਿਤਾ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਟੋਕੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। "ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਬਰੂਆ", ਉਸਨੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਣਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਖੇਲ ਨਹੀਂ।" ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਾ ਦੇਣ।

"ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ", ਬਰੂਆ ਨੇ ਕਿਹਾ। "ਬੱਚੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਾ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਤੌਰਨ ਕਿਉਂ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ, ਅਲਕਾ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਲੜਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਝਿੜਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਸ਼ਾਜ਼ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕਾਂਡ ਪੰਜ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੁਣ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤੈਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੋਗਲਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੋਗਲਾ ਨੂੰ ਸੁਰਾਗਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰੂਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਟੋਫੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਡੋਕਾਬਾਰੀ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਦੱਖਣੀ ਹੱਦ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਨਸਨੀਖੇਜ਼ ਚੋਰੀ ਨੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਤੋੜਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਸਨ।

‘ਤੁਹਾਡੇ ਇਹ ਕਾਮੇ ਸੁਸਤ ਹਨ’ ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ।

‘ਮੈਂ ਅੱਧੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੁਗਣੇ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।’ ਮੋਗਲਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਦੰਦੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹਾਸਾ ਦਿਖਾਇਆ।

‘ਹਾਂ...ਹਾਂ...ਅੱਛਾ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ। ਆ, ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਭੈਣ, ਸੁਖੇਮਣੀ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋੜਦਾ ਏ ਕਿ ਘੱਟ।’

‘ਭੂਆ ਜੀ, ਰਾਜਵੀਰ ਵੀ ਕੁਝ ਪੱਤੇ ਤੋੜਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ, ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜਣ ਦਿਓ।’

ਉਹ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਈ।

ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਇਹ ਚਨੌਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਮੁਠੀਆਂ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੜ ਕੇ ਉਸਨੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਤੋੜ ਲਈਆਂ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਛੋਟੇ ਸਾਥ” ਸੁਖਮਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ।

ਜਿਹੜਾ ਪੱਤਾ ਫੜੀਏ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਤੋੜੀਏ। ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਅੰਕੁਰ ਤੇ ਦੋ ਪਤੇ ਵਾਲੀ ਟਹਿਣੀ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਤੀਸਰੇ ਪੱਤੇ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਤੋਂ ਤੋੜੋ। ਦੇਖੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ।”

ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਪੁੰਨ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਇਕ ਦੋ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਅੰਕੁਰ ਵਾਲੀ ਟਹਿਣੀ ਫੜੀ ਤੇ ਤੋੜੀ, ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਪੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਜ਼ੇ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਨਰਮ ਤੇ ਮੁਲਾਇਮ ਸਨ। ਅੰਕੁਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅੰਕੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੱਤਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਹਾਲੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“ਹਰ ਸਾਲ ਬਰਸਾਤਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪੱਤੇ ਪ੍ਰਗਰਦੇ ਹਨ।” ਸੁਖਮਣੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।
ਇਹ ਪੱਤੇ ਹੀ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ।
ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਅੰਕੁਰ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋੜਿਆ ਤਾਂ ਚਾਹ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ
ਘੱਟ ਜਾਵੇਗੀ।

“ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ।
ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪੌਦਾ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਹੀ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਝਾੜੀ ਠੀਕ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੋੜਣ
ਵਾਲੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। “ਇਹ ਠੀਕ ਏ ਸੁਖਮਣੀ ਨੇ ਹਾਮੀ ਭਰੀ।”
ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਜਿੰਨਾ ਉਚਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਤੋੜਣ ਵਿਚ ਸੌਖ ਰਹਿੰਦੀ ਏ।

“ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ” ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਚਲੇ ਤਾਂ ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ
ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ।

ਚਾਹ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਉਸ ਰਾਹ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਜਿਥੇ
ਕੋਈ ਝਾੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਥੇ ਪੈਂਦੇ ਵੱਡੇ ਤੇ ਪੱਤੇ ਪੰਖੜੀਦਾਰ ਸਨ।

“ਇਹ ਗੁਆਟੇਮਾਲਾ ਏ” ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਇਹ ਹਰੀ ਫਸਲ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ
ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਕਲੋਨ ਨਰਸਰੀ ਤੇ ਦੇਖੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਥੇ ਬੀਜੀ ਜਾਵੇਗੀ।
ਹਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗੁਆਟੇਮਾਲਾ, ਮਿਸੋਸਾ ਤੇ ਸਿਟਰੋਨੀਲਾ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ
ਵੱਧਦੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਾਨ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।”

“ਸਿਟਰੋਨੀਲਾ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਉਹ ਘਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਤੇਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।”

“ਹਾਂ ਜੀ, ਸਿਟਰੋਨੀਲਾ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਤੇ ਨਿੱਬੂ ਵਰਗੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਬਣ
ਤੇ ਅਤਰ ਫਲੋਲ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਫਾਇਦੇ ਲਈ
ਉਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।”

ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤਾਰ ਦੀ ਵਾੜ ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚਾਹ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਹੱਦ ਸੀ।
ਉਹ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਟੱਪੇ ਤੇ ਦਲਦਲੀ ਜਿਹੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਿਆ
ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਬੰਨ੍ਹ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ
ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਇਸ ਤੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਵੀਰ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਸ
ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲਿਆ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਝੁੱਕ ਗਿਆ।

ਉਸਨੇ ਉਹ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਮਿੱਟੀ ਜਿਹੜੀ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲੀ ਸੀ ਉਹ ਜੋਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਨ।

“ਚੋਰ ਇਥੇ ਆਏ ਹੋਣਗੇ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਉਤੇਜਤ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ। “ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਸਖਤ ਏ”, ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਟਿਪਣੀ ਕੀਤੀ। “ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਮਿੱਟੀ ਗਿੱਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਜੁੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

“ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ” ਅਲਕਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਚੋਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ।”

ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸੁਰਾਗ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਲਕਾ ਤੇ ਟੋਫੇ ਬੰਨ੍ਹ ਉਤੇ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ।

ਅਚਾਨਕ ਅਲਕਾ ਦਾ ਪੈਰ ਇਕ ਚਟਾਨ ਦੇ ਕੋਨੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਗਿਰ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ ਉਹ ਬੰਨ੍ਹ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਫਿਸਲ ਗਈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਪਰ, ਆਖਰੀ ਦਮ ਤੇ, ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਹੀ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਢਲਾਨ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਉੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਉਪਰ ਲਟਕਦੀ ਰਹੀ। ਅਲਕਾ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਤੇ ਟੋਫੇ ਦੇ ਭੌਂਕਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਲੜਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ।

“ਅਲਕਾ, ਪਕੜ ਕੇ ਰੱਖ” ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਚਿਲਾਇਆ। “ਅਸੀਂ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਲਕਾ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਈ ਕਿਉਂਕਿ ਟਹਿਣੀ ਉਸਦਾ ਭਾਰ ਨਾ ਸਹਾਰਦੀ ਹੋਈ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਆਕ੍ਰਿਤ ਹੋਏ ਲੜਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਖਿਲਰਣ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਇਕ ਧਮਾਕੇ ਜਿਹੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਅਲਕਾ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ ਉਸਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਹੋਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਟਹਿਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਪਾਣੀ ਤੇ ਖੜੀ ਹੋਵੇ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਸ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਕ ਲਕੜ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਕਿਨਾਰੇ ਨਾਲ ਬੰਨ ਕੇ ਟਹਿਣੀਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਲੁਕਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਲਕਾ ਸਿੱਧੀ ਇਸਤੇ ਡਿੱਗੀ ਸੀ।

“ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਏ।”

“ਅੱਜ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਏਨਾਂ ਡਰਾਇਆ ਏ।”

"ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ੱਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ", ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

"ਕਿਉਂ?" ਪ੍ਰਜੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਕਿਸਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ
ਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਦਰਜਨ ਕਿਸਤੀਆਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋਣਗੀਆਂ।

"ਠੀਕ ਹੈ" ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਤੀ ਨਹੀਂ
ਵੁਪਾਉਂਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੁਪਾਈ ਹੋਈ ਏ।

"ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਏ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਰਹੀ ਏ।" ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਅਸੀਂ ਇਹ ਥਾਂ ਜਲਦੀ ਛੱਡ ਦੇਈਏ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਟਹਿਣੀਆਂ ਆਦਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਬੇੜੀ
ਢੱਕ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਵਪਿਸ ਚਲ ਪਏ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੰਗਲੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਚਾਹ ਤੋੜਣ ਵਾਲੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ
ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਉਤੇਜਿਕ ਸਨ।

ਸੁਖਮਣੀ ਦੋੜਦੀ ਦੋੜਦੀ ਮੋਗਲਾ ਕੋਲ ਆਈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ।

"ਮੋਗਲਾ ਪੁਲੀਸ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਡੇਕਾਬਾਬੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਏ।
ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਚਾਹ ਵਾਲੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਮੋਗਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸਤੇ ਬਿਜਲੀ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੜ੍ਹ ਵੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪ੍ਰਜੋਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਉਸਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਰੱਖੀ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ
ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ।

"ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬਣੀ ਔਜਾਰ-ਸੈਡ ਤੇ ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਆਵੀਂ।" ਉਹ ਵਸਫਸਾਇਆ।
"ਆਪਾਂ ਫਿਰ ਉਥੇ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ।"

ਕਾਂਡ ਛੇ

“ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਏ ਕਿ ਡੇਕਾ ਤੇ ਬਿਰਚੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ।”

ਬਰੂਆ ਨੇ ਦੁਪਿਹਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵੇਲੇ ਆਖਿਆ, “ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ 20 ਸਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਏ।”

“ਫਿਰ ਪੁਲੀਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ?” ਪੁੰਜੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।” ਪੁਲੀਸ ਓ. ਸੀ. ਨੇ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਅਗਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਪੇਟੀਆਂ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਡੇਕਾ ਨੂੰ, ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਚਾਬੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬਿਰਚੀ, ਚੌਕੀਦਾਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ।”

ਪੁੰਜੋਲ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਪਹਿਰੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਪਿਛੇ ਬਣੇ ਔਜ਼ਾਰ-ਸੈਂਡ ਬੱਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ।

ਮੋਗਲਾ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਸੀ।

ਆਓ ਆਪਾਂ ਸਬੂਤ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਂਗੇ। ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਚਲੋ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਡੇਕਾ ਨੇ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ,” “ਪੁੰਜੋਲ ਬੋਲਿਆ,” “ਤਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲੀ ਚਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ ਹੋਵੇਗੀ।” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਰ ਅਗਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਗਏ।” ਪੁੰਜੋਲ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ।

“ਪਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਅਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਫਿਰ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਛੱਤ ਪਾੜ ਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੰਧ ਪਾੜ ਕੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।”

“ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੋਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦੀ ਸੁਰੰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਫਰਸ਼ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ।” “ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ। “ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਪੈਰ ਗਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਲੱਗੇ ਸਨ।

“ਹਾਂ” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। “ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁਰੰਗ ਗਿੱਲੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ।” “ਪਰ ਅਸੀਂ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਖੋਜ ਕਰਾਂਗੇ” ਅਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠ ਸੁਰੰਗ ਵਰਗੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

“ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। “ਮੋਗਲਾ ਆਪਾਂ ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।”

“ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖਾਲੀ ਹੈ।”

ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਚਲ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਦਾਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਕਿ ਅਗਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੀ ਹੈ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਵੀਰ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਵੀਰ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖਿੜ ਗਿਆ।

“ਆ ਹਾ।” ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ “ਮਾਲਿਕ” ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੰਜੋਲ। ਇਸ ਡਿਸਪੈਚ-ਮੇਜ਼ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇਖ।”

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਸਪੈਚ-ਮੇਜ਼ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਥੱਲੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੱਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਰੀਕ ਵਰਗਕਾਰ ਕੱਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ।

ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਚਾਕੂ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਬਲੇਡ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਲੱਕੜੀ ਖੁਰਚੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਕੱਟ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ।

“ਓਹ !” ਅਲਕਾ ਨੇ ਵੱਡਾ ਹਨੇਰੇ ਵਾਲਾ ਸੁਰੰਗ ਦਾ ਮੂੰਹ ਫਰਸ਼ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ।

ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਲਕੜੀ ਦਾ ਇਹ ਚੋਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ । ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਵੇਲੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੇਟੀਆਂ ਚੁਕ ਲੈਣ ਤੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਸਪੈਚ-ਮੇਜ਼ ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਆਖਰੀ ਚੋਰ ਨੇ ਸੁਰੰਗ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਅੱਛਾ, “ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏ” ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ।

“ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਟੁੱਕੜਾ ਤੇ ਫੁਪਾਈ ਹੋਈ ਕਿਸਤੀ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਏ ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ।

“ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁਰੰਗ ਬਣਾਈ ਤੇ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੇਟੀਆਂ ਦਰਿਆ ਤੇ ਲੈ ਗਏ । ਉਹ ਕਿਸਤੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸਮਾਨ ਦੂਜੇ ਪਾਰ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਟਰੱਕ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੇਟੀਆਂ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

“ਸਾਨੂੰ ਸੁਰੰਗ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਿਰਾ ਵੀ ਲੱਭਣਾ ਪਵੇਗਾ” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ।

“ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੁਰੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਚਲੀਏ ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਸੁਝਾਓ ਦਿੱਤਾ ।

“ਅਸੀਂ ਸਿਧੇ ਚੋਰਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਾਂ” ਅਲਕਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਦੇਖੋ” ਉਸਨੇ ਇਕ ਕੱਚਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ। ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਸੁਰੰਗ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦਰਿਆ ਵੱਲ ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੁਰੰਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੰਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 100 ਮੀਟਰ ਲੰਬੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਢਾਮ ਤੋਂ ਕਿਸਤੀ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚੀਏ ਤੇ 50 ਤੋਂ 100 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਗੁਢਾਮ ਤੋਂ ਇਲਾਕਾ ਲੰਭੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਾ ਮੂੰਹ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।” ਉਹ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਗੁਢਾਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਤੇ ਉਹ ਇਸ਼ਾਰੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵਲ ਚਲ ਪਏ। ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਚੁਪਚਾਪ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਵਧਾਨ ਸਨ। ਤਦ ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ।

ਰਾਹ ਇਕ ਖਾਈ ਦੇ ਉਤਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਬਾਸਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲੇਪੇ ਹੋਏ ਚੌਖਟੇ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਘਾਹ ਵ੍ਰਸ ਤੇ ਟਹਿਣੀਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਲੁਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਪਤਾ ਨਾ ਚਲ ਸਕੇ।

ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਖਾਈ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਹ ਢੱਕਣ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਵੱਲ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਆਓ ਇਥੋਂ ਚਲੀਏ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਾ ਲਵੇ।” ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ।

ਉਹ ਚੱਲਦੇ ਭੱਜਦੇ, ਦੌੜਦੇ ਵਾਪਸ ਟੂਲ ਸੈਡ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

“ਸਾਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ।” ਪ੍ਰਜੋਲ ਵ੍ਰਸਫਸਾਇਆ। ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਡੋਕਾ ਤੇ ਮੋਗਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

“ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਆਖਿਆ।

“ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਕਿ ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨੇ।”

“ਇਹ ਠੀਕ ਏ,” ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਚੁਪਚਾਪ ਆਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰਾਂਗੇ।

"ਪਰ ਕਿਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ ?" ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

"ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਾਹ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਏ । ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ?"

"ਤੂੰ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ ?"

ਇਹੀ ਕੀ ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ।

"ਸੁਰੰਗ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੁਟੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ।"

ਅਲਕਾ ਨੇ ਆਖਿਆ । ਸੁਰੰਗ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਜਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ । ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਮੇ ਨੇ ਸੁਰੰਗ ਪੁਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

"ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੀ ਏ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ।" ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ । ਮੋਗਲਾ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਈ ।

"ਅਰੇ ਬਾਬਾ ।" ਉਸਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ "ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਉਹ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ।"

"ਚੁੱਪ" ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕਠਿਆਂ ਆਖਿਆ, ਸਰਦਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਸਵਾਨਾ ਏ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ।

"ਉਹੀ ਜਿਹਦਾ ਬਲਦ ਚੀਤਾ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

"ਅੱਛਾ ਤੁਸੀਂ ਚੀਤੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਏ ? ਸਵਾਨਾ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਚੀਤੇ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਮੇ ਡਰਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਚੀਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ।

"ਇਹੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਸੀ । ਉਸਦੇ ਪੈਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ।"

"ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ" ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ । ਕੋਈ ਚੀਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਸਵਾਨਾ ਨੇ ਇਸ਼ਕ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਫੈਲਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਚੋਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਸੁਰੰਗ ਪੁਟ ਸਕਣ ।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤ ਸਨ ।

"ਸਵਾਨਾ ਉਸ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਏ, ਜਿਥੇ ਚਾਹ ਪੈਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ । ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਾਹ ਕਦੋਂ ਪੈਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ।" ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦਿੜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ।

ਕਾਂਡ ਸੱਤ

ਬਹੁਆ ਰਾਜਵੀਰ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਖਾਉਣ ਲੈ ਗਿਆ।

“ਇਹ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਵਾਂਗ ਸੀ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਇਆ ਆਖਿਆ। “ਇਹ ਹਰਾ ਪੱਤਾ ਕਾਲਾ ਜਾਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ।”

“ਇਕ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰੰਗ ਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਸਾਇਣ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਚਾਹ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।”

“ਘਰ ਵਿਚ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ?” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

“ਚਾਚਾ ਜੀ” ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹਰੀ ਚਾਹ ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਪਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ — ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਤੇ ਆਰਥਾਡੋਕਸ ਉਹ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ। ਕੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਨੇ?”

“ਇਹ ਠੀਕ ਏ। ਆਰਥਾਡੋਕਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਵੱਧੀਆ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਵਿਚ ਤਰਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਆਰਥਾਡੋਕਸ ਨੂੰ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਬਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਨਿਚੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਫਰਕ ਏ ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਚਲਕੇ ਦੱਸਾਂਗਾ।”

ਦਰਵਾਨ ਨੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ। ਬਰੂਆ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕੰਧਾਂ ਵਾਲੀ ਇਕ ਲੰਬੀ ਛੱਤ ਬੱਲੇ ਜੀਪ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਸਨ।

“ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਚਾਂਗ” ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।” ਤੋੜੇ ਹੋਏ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਇਥੇ ਤੱਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ “ਚਾਂਗਾ” ਤੇ ਖਿਲਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 30 ਤੋਂ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਮੀ ਇਥੇ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਮੁਰਝਾਉਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।”

ਇਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਸ਼ੈਡ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੇ ਬਣੇ ਟਾਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਮੋਟੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਜਾਲੀ ਬਣਕੇ “ਮਾਂਦਾ” ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੱਤੇ ਵਿਛਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਜਾਲੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪੱਖੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਮਰਚਾਉਣਾ” ਜਾਂ “ਸਕਾਉਣਾ” ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਰੂਆ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। “ਕੁਦਰਤੀ ਮੁਰਝਾਉਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਨਮੀ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਖਾਸ ਤਾਪਮਾਨ ਤੇ ਗਰਮ ਕੀਤੀ ਹਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੱਚੇ ਬਰੂਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਦਰ ਦਰਜਨਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਕਿਲਕ-ਕਿਲਕ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਉਚੀ ਉਚੀ ਬੋਲਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਬਦਬੂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ।

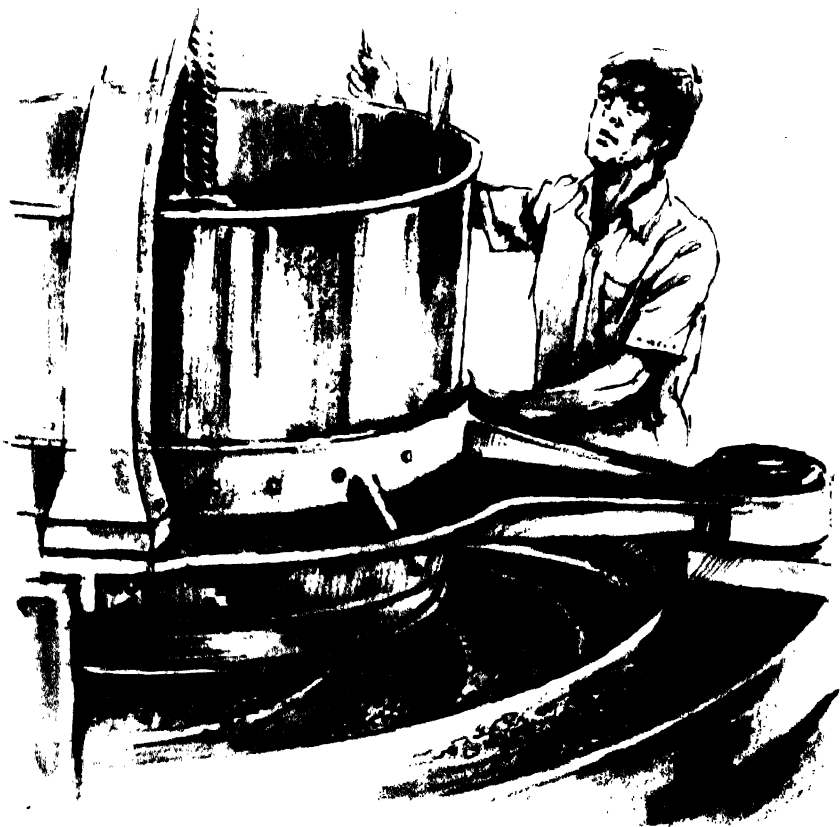
ਬਰੂਆ ਨੇ ਇਕ ਤਿੰਨ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। “ਇਹ ਇਕ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲਾ ਮੇਜ਼ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮੁਰਝਾਏ ਪੱਤੇ ਕੁਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਟਾ ਚਾੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਚੋੜਿਆ ਰਸ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਗੱਲ ਹੋਏ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਨਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜਾਲੀਦਾਰ ਪਾਈਪ ਵਰਗੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਨੇ।

“ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਝਰਨਾ” ਬਰੂਆ ਨੇ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ। ਇਹ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੋਈ ਚਾਹ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਜਗਾ ਤੇ ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਤੇ ਆਰਥਾਡੋਕਸ ਲਈ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਆਰਥਾਡੋਕਸ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਛਾਣੇ ਹੋਏ ਪੱਤੇ ਜਿੱਥੇ “ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ” ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਦੂਸਰੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।”

"ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਤੋਂ ਚਾਚਾ ਜੀ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?"

"ਘੁੰਘਰਾਲੀ ਬਣਾਉਣਾ, ਪਾੜਨਾ ਤੇ ਨਿਚੋੜ ਦੇਣਾ। ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਮਸ਼ੀਨ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਏ। ਇਹ ਵਧੀਆ ਕਟਾਈ, ਨਰਮ ਗੋਦੇਦਾਰ ਬਣਾਕੇ ਅਲਮੀਨੀਅਮ ਦੀਆਂ ਥਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦੇਣਾ।" "ਸੀ. ਟੀ. ਸੀ. ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਪੱਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,

ਰਸ ਨਿਚੋੜ ਕੇ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਰੰਗ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਆਰਥਾਡੋਕਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਟਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਰਸ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨਿਕਲਦਾ ਏ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਸਵਾਦ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।"

ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ" ਵਿਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਬਰਤਨ ਤੇ ਵਿਛਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਵੀਰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪੱਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹਰਾ ਰੰਗ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਭੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਏ।

"ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਕ ਘੰਟਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ" ਸ੍ਰੀ ਬਰੂਆ ਨੇ "ਇਕ ਵਧੀਆ ਰਾਹ ਦਰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ। "ਉਹ ਅਜੂਬਾ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਉਹ ਇਥੇ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਹਰਾ ਰੰਗ "ਆਕਸੀਡੇਸ਼ਨ" ਕਾਰਣ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਹਵਾ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ, ਪੱਤੇ ਵਿਚ ਰਸਾਇਣਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਰੰਗ ਤੇ ਮਹਿਕ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਏ।"

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਪੱਤੇ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਹਵਾ ਨਾਲ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕੋਲੇ ਜਾਂ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਭੱਠ ਨਾਲ ਗਰਮ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ।

"ਗਰਮ ਹਵਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਨਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਕਾ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਤੇ ਆਖਰੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸੁਕ ਕੇ ਕੁਰਕੁਰਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਆ ਦੇਖ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਮਹਿਕ ਲੈ ਕੇ ਵੇਖ।" ਬਰੂਆ ਨੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਚਾਹ ਚੁਕੀ ਤੇ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਪੱਤੇ ਗਰਮ ਸਨ ਤੇ ਇਕ ਸੁਹਾਵਨੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

"ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਏ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਚਰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਹੜੇ ਸੰਗਤਰੀ, ਪੀਕੋ, ਪੀਕੋਫੈਨਿਗਜ਼, ਬਰੋਕਨ ਔਰੇਜ ਪੀਕੋ ਆਦਿ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਪ ਵਰਗੀਆਂ ਜਾਲੀਦਾਰ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜਾਲੀਆਂ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਦਰਜੇ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।"

ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਚਾਹ ਪੈਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਆਦਮੀ ਜਿਹਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਫਿੰਸੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ, ਬੋਲਚੇ ਨਾਲ ਹਿਲ ਰਹੀ ਮਸ਼ੀਨ ਤੋਂ ਚਾਹ ਪੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

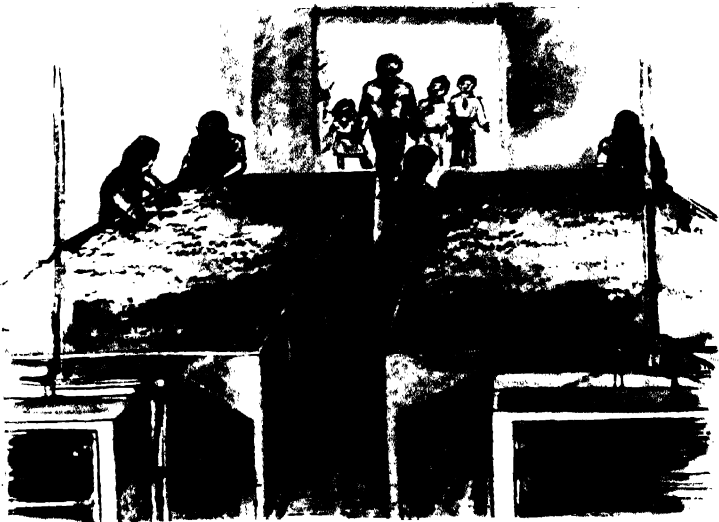
ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੋਗਲਾ ਦੇ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਵਨਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਾਹ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪੇਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

“ਨਮੀ ਚਾਹ ਦੀ ਵੱਡੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ।” ਬਰੂਆ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। “ਇਹ ਹਿੱਲ ਰਹੀ ਮਸ਼ੀਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਸ ਕੇ ਪੇਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਥੋੜੀ ਵੀ ਹਵਾ ਇਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੇਟੀਆਂ ਅੰਦਰ ਅਲਮੀਨੀਅਮ ਦੀ ਪਰਤ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨਮੀ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਪੇਟੀ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਕਾਮਾ ਇਸ ਤੋਂ ਮੋਖਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕਣ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਫਿਰ ਇਸ ਪੇਟੀ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਦਰਜਾ ਤੇ ਬਾਗ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।”

“ਚਾਹ ਦੀ ਕਿਸਮ ਪ੍ਰਖਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ।” ਬਰੂਆ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਹਾ। “ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਹੁੰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਸੁਕਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟ।”

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਲੱਗੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਏ।

ਕਾਰਖਾਨੇ ਦਾ ਸਵੇਰ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵੱਜਿਆ ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਉਥੋਂ ਚਲੇ।

ਕਾਂਡ ਅੱਠ

ਸ਼ਾਮ ਚਾਰ ਵਜੇ ਬਾਗ਼ ਕਾਮਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। 5 ਵਜੇ ਮੋਗਲਾ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਬਸਤੀ ਵਲ ਚਲ ਪਏ ਜਿਥੇ ਕਾਮੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਘਾਹ-ਫੂਸ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਮੋਹਰੇ ਬਾੜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਚ ਵਿਚ ਸਮੂਹਿਕ ਟਿਊਬਵੱਲ ਲੱਗੇ ਸਨ ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕੁਝ ਕਪੜੇ ਧੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਤੇ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਸੜਕ ਤੇ ਲਿਟੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਸੂਰ ਗਾਰੇ ਵਿਚ ਲੇਟ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅੱਗੇ ਇਕ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਫੁਟਬਾਲ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਰੇਡੀਓ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਨਾਚ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਸੀਂ ਇਸਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਝੌਂਪੜੀ ਤੇ ਸਰਗਰਮ ਕਾਰਵਾਈ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਥੇ ਰੁੱਕ ਗਏ। ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਦਮੀ, ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਇਕ ਅਰਧ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। 1 ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕਮਰ ਪਕੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਤਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

“ਇਹ ਝੁੰਮਰ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ” ਮੰਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਸਾਡੇ ਕਈ ਤਿਉਹਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਤੁਸ਼ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕਰਮ ਪੂਜਾ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਤਿਉਹਾਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਆਸਾਮੀ ਬੀਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਲੀ ਤੇ ਕਾਲੀਪੂਜਾ ਵੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।”

“ਉਹ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ?” ਰਾਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਏ।”

ਸਵਾਨਾ ਦੀ ਝੋਂਪੜੀ ਬਸਤੀ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ ਮੰਗਲਾ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਪ੍ਰੰਜੋਲ, ਰਾਜਵੀਰ ਅਤੇ ਅਲਕਾ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਏ।

ਸਵਾਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਅਗੇ ਆਇਆ। ਮੁੜਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੈਠ ਗਏ।

“ਅਸੀਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਤੇਰਾ ਬਲਦ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ।” ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਸਵਾਨਾ ਕੁਝ ਘਬਰਾ ਜਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਕਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

“ਹਾਂ, ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਏ। ਕਾਲੀ ਤੇ ਮੀਂਹ ਵਾਲੀ ਰਾਤ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਗਾਂ ਦੇ ਬਾੜੇ ਵਿਚ ਉਤਰਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਮੇਰੇ ਉਥੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਬਲੇਡ ਵਾਲਾ ਚਾਕੂ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਮੈਂ ਕੀ ਵੇਖਿਆ? ਇਕ ਵੱਡਾ ਚੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਗਲੇ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਖਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਰਸ਼ਨੀ ਹੋਵੇਗੀ?” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਨਹੀਂ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮਿਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਵਾਲਾ ਦੀਵਾ, ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਰਤੀ ਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ।”

“ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੀਤਾ ਸੀ?” ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਇਹ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ।”

“ਨਹੀਂ, ਇਕ ਚੀਤਾ। ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜਗਾ ਵੇਖੀ।” “ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ?”

“ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਲੱਕੜਬਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਜਾ ਦਿੰਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਚੀਤੇ ਨਾਲ ਪੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਛੋਟਾ ਸਾਥ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਕ ਟੀਨ ਵਜਾਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ।”

“ਤੈਨੂੰ ਵੱਡੇ ਦਾ ਪੰਜਰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ ?”

“ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਤਾਂ ਮਰ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ।”

“ਕੀ ਤੂੰ ਪੇੜ ਵੇਖੀ ਸੀ ?” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਉਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸੱਭ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ।”

ਉਹ ਤੋਂਪੜੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ ਵਾਲੇ ਬਾੜੇ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ।

“ਕਿੰਨੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਏ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਅਫਸੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। “ਮੈਂ ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੀਤੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੋਗੇ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਡਰ ਹੀ ਗਏ। ਚਲੋ ਮਿਹਰਬਾਨੀ, ਅੱਛਾ ਜੀ।”

“ਛੋਟਾ ਸਾਹਿਬ”, ਸਵਾਨਾ ਨੇ ਪੁੰਜੋਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਕਿਹਾ, “ਕਾਰਖਾਨੇ ਤੇ ਚੋਰੀ ਬਾਰੇ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ?”

“ਉਹ ਹਾਂ”, ਪੁੰਜੋਲ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਮੂੰਹ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। “ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਡੇਕਾ ਅਤੇ ਬਿਰਚੀ ਨੇ ਚੋਰੀ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ।

“ਚੋਰੀ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ” ਸਵਾਨਾ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕਿ ਕਿਹਾ।

“ਹਾਂ ਜੀ” ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮਾਮਲਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੱਲ ਤੋਂ ਗੁਦਾਮ ਫਿਰ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਰ ਤੇ ਫੜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੈਟੀਆਂ ਹੁਣ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।”

ਸਵਾਨਾ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਪਏ।

ਮੋਗਲਾ ਵੀ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ, “ਕੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ”, ਉਸ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਸਵਾਨਾ ਬੜਾ ਢੀਠ ਏ।” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਤ ਕਾਲੀ ਤੇ ਮੀਂਹ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਕੱਲ ਕੋਈ ਥੱਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਚੀਤੇ ਦੀ ਪੈੜ ਮਿਟ ਗਈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਤਾ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੇ ਧੱਬੇ ਵੇਖੇ ਸਨ।”

“ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਬਾੜਾ ਦੇਖਿਆ”, ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਬਾਂਸ ਦੀ ਬਣੀ ਵਾੜ ਕਾਫੀ ਪੁਰਾਣੀ
 ਏ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਚੰਗਾ ਪਾਲਿਆ ਵੱਛੜਾ ਭਾਰਾ ਜਾਨਵਰ ਹੁੰਦਾ ਏ
 ਤੇ ਚੀਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੱਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਵਾੜ ਟੁਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ
 ਏ ਜੇਕਰ ਇਥੇ ਚੀਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ।”

“ਉਹ ਵੱਛੜੇ ਗੁੰਮ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੈ।” ਅਲਕਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤਾ। “ਵੱਛੜਾ
 ਮਹਿੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਨਾਲੇ ਬਾਗ ਵਾਲੇ ਕਾਮੇ ਗਰੀਬ ਹਨ।”

“ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ।” ਮੰਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਸਵਾਨਾ ਤੇ ਨਿਗਾਹ
 ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।” ਪ੍ਰੰਜੋਲ ਨੇ ਆਖਿਆ। “ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ
 ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਅੱਜ ਰਾਤ ਇਥੇ ਆਵਾਂਗੇ ਤੇ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤੇ
 ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।”

ਕਾਂਡ ਨੰ

ਕਰੀਬ ਰਾਤ 11 ਵਜੇ ਪ੍ਰਿੰਜਲ ਤੇ ਰਾਜਵੀਰ ਬਿਸਤਰੇ ਤੋਂ ਖਿਸਕ ਗਏ ਤੇ ਪੱਖਾ ਭਾਰ ਪੋੜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਗਏ। ਉਹ ਬੰਗਲਾ ਛੱਡ ਕਿ ਟੂਲ-ਸੈਡ ਵੱਲ ਗਏ। ਟੱਢੇ ਵੀ ਬੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਿੰਜਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਟਾਰਚ ਦੇ ਵਾਰੀ ਜਗਾਈ ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਮੌਗਲਾ ਫੁਸਫਸਾਇਆ। " ਆਓ ਵੇਲਾ ਗਵਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤਿੰਨੋਂ ਜਣੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲ ਪਏ। ਰਾਤ ਕਾਲੀ ਸੀ। ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਬਿਜਲੀ ਕੂਫਾਨ ਆਉਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਬਾਗ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਮੌਗਲਾ ਨਾਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੌਗਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਸਤੀ ਵਲ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਸਵਾਨਾ ਦੀ ਝੋਂਪੜੀ ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ।

ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਝੋਂਪੜੀਆਂ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਮੌਗਲਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਚੁਪਚਾਪ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਬਾਂਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਖਿੜਕੀ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਵੇਖਿਆ।

ਸਵਾਨਾ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਚੌੜੇ ਬਲੇਡ ਵਾਲਾ ਚਾਕੂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਲੈਂਪ ਜਗਾਇਆ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਜਿਹੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ ਤੇ ਝੋਂਪੜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਵਿਚ ਫੁਪਾ ਲਿਆ। ਸਵਾਨਾ ਇਕ ਵਾਰੀ

ਹੁਕਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਜਗਾਹ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲ ਪਿਆ।

ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਤੱਕ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ। ਅਚਾਨਕ ਰਾਜਵੀਰ ਦਾ ਦਿਲ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਧੜਕਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇ ਲੰਬੀਆਂ ਤੇ ਭਾਰੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

"ਗਿਦੜ" ਮੋਗਲਾ ਫੁਸਫੁਸਾਇਆ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਣਗੇ।"

"ਪ੍ਰਿੰਸਲ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਡਰ ਤੇ ਉਤੇਜਨਾ ਵਿਚ ਉਥਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਹਨੇਰਾ, ਦਬਾਓ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਬਾਗ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹਵਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਗਿਦੜ ਦਾ ਰੋਲਾ ਰੱਪਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਖਿਚਾਅਪੂਰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਡਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਚੀਤਾ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ।

ਸਵਾਨਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਬਜ਼ਾਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਛੋਟੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਮਕਾਨ ਵਪਾਰੀ ਘਰ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਵਾਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤੇ ਗਿਆ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਖੜਕਾਇਆ।

ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਤੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸਵਾਨਾ ਨੂੰ ਕੁੰਡੀ ਖੋਲਕੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਿਆ, ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਦੁਬਾਰਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਮਕਾਨ ਨਾਲ ਇਸ ਮਕਾਨ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਬਦਬੂਦਾਰ ਨਾਲੀ ਦਾ ਹੀ ਫ਼ਰਕ ਸੀ। ਲੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅੱਧੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਮੋਗਲਾ ਨੇ ਅੰਦਰ ਝਾਕਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਪਰਾ ਹੱਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਸਲ ਤੇ ਰਾਜਵੀਰ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਝਾਤੀ ਲੈ ਸਕਣ।

ਪੰਜ ਆਦਮੀ ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਇਕ ਬਿਸਤਰ ਦੇ ਬੰਨੇ ਤਾਜ਼ ਖੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਵਾਨਾ ਇਕ ਲਕੜੀ ਦੇ ਸਟੂਲ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਸਨ। ਸਵਾਨਾ ਇਕ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਦਿਖ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੇਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ।

“ਰਾਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਡੋਕਾ ਤੇ ਬਿਰਚੀ ਨੇ ਚੋਰੀ ਮੰਨ ਲਈ ਏ। ਸਿਰਫ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ” ਸਵਾਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ।

“ਇਹ ਮੋਟਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ।” ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਉਹ ਮੰਨ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਖੰਡਨ ਕਰਨਗੇ।

ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੇ ਕੋਲ ਤੋਂ ਗੁਦਾਮ ਵਰਤਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਰਾਹ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

"ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਗਲਤ ਥੰਦੇ ਫੜੇ ਹਨ।"

"ਉਹ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਾਹ ਹੋਵੇਗੀ?" ਗਿਰੋਹ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧੀਆ ਚਾਹ। ਇਸਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਕੀਮਤ ਵੀ ਚੰਗੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਉਸ ਨੇਤਾ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਝੁਮ ਉਠਿਆ। ਤਦ ਫਿਰ ਕੱਲ ਇਕ ਹੋਰ ਹੱਲਾ ਮਾਰਾ।

ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ। ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਏਨੀ ਕਿਸਮਤ ਨਹੀਂ ਅਜ਼ਮਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।"

"ਦੂਜੀ ਚੋਰੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ", ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੇ।

"ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ" ਨੇਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹੀ।

ਸਾਡੇ ਢੰਗ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਸਰੀ ਚੋਰੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰ ਪਕੜੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਉਣੀ ਹੈ।

"ਪਰ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਡੇਕਾ ਤੇ ਬਿਰਚੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹਨ।" ਸਵਾਨਾ ਨੇ ਆਖਿਆ।

ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਹੀ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਤੇ ਫੇਰ ਸਹੀ" ਦੂਜੀ ਚੋਰੀ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਹ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਫਸ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪਿਛਾਂਹ ਹੱਟ ਗਏ।

"ਮੈਂ ਇਸ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ", ਮੰਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ। "ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਜ਼ਨਬੀ ਹਨ।"

"ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਾਂ ਉਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੁੱਜੋਲ ਨੇ ਆਖਿਆ। ਹੁਣ ਬੱਸ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਮੰਗਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਗਲੇ ਤੱਕ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਲੱਪ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਾਂਡ ਦਸ

ਨੀਲਕੰਠਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨਾਲ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਲੜਕੇ ਛੇਤੀ ਜਾਗ ਪਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਨਾ ਬਦਲੇ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਬਰੂਆ ਕੋਲ ਭੱਜ ਪਏ । ਸ਼੍ਰੀ ਬਰੂਆ ਨੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਰੰਗ, ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਕਿਸਤੀ ਤੇ ਸਵਾਨਾ ਦੀ ਉਸ ਗਿਰੋਹ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੀ ਮਿਲੀਭੂਗਤ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ।

ਉਸਨੇ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ । ਕੋਟੋਕੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕਹਾਣੀ ਅਗੇ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਘਬਰਾਹਟ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ । “ਤੁਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਏ ।” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ । “ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਗਿਰੋਹ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਕੜ ਲਵਾਂਗੇ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੱਜ ਰਾਤ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿਆਂਗੇ ।”

ਬਰੂਆ ਨੇ ਬਾਗ਼ ਦਾ ਇਕ ਨਕਸ਼ਾ ਲਿਆਂਦਾ । ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਛੁਪਣ ਲਈ ਮੁਖ ਥਾਵਾਂ ਸੁਰੰਗ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਿਸਤੀ ਸੀ ।

“ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਿਪਾਹੀ ਖੜੇ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕੋ ਲੈਣਗੇ ਤੇ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਂ ਖੁਦ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ ।” ਕੋਟੋਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ।

“ਉਹ ਪੇਟੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਹਨ ।” ਬਰੂਆ ਨੇ ਕਿਹਾ । “ਦਰਿਆ ਤੱਕ ਕਾਛੀ ਰਾਹ ਹੈ” ਸਾਰਾ ਰਾਹ ਉਹ ਪੇਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ।

“ਇਹ ਦਲੀਲ ਠੀਕ ਹੈ” ਕੋਟੋਕੀ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ । “ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਹ ਕੋਈ ਮੋਟਰ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਸਗੋਂ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਰੋਲਾ ਨਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ।”

“ਕੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ?” ਬਰੂਆ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ।

“ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ।” ਕੋਟੋਕੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ । “ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਹਨ । ਮੈਂ ਦੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਣ ।”

“ਕੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ?” ਰਾਜਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ । “ਆਖਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ ।”

“ਜਿਹੜੀ-ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਦਮੀ ਸਾਢੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਣਾ ਸਾਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਟਰੱਕ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਨਾ ਹੀ ਪਹਿਲਾ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੇਟੀਆਂ । ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ।”

* * * * *

ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਤੇ ਗਰਮ ਸੀ । ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਤਾਰੇ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਫੁੱਪੇ ਹੋਏ ਸਿਪਾਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਗੁਦਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਟੋਕੀ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਜਾਹ ਦੀਆਂ ਪੇਟੀਆਂ ਪਿਛੇ ਫੁੱਪ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰਿਵਾਲਵਰ ਫੜੇ ਸਨ ।

ਬਰੂਆ ਕੋਲ ਬੰਦੂਕ ਸੀ । ਉਹ ਇਕ ਛਾਂਦਾਰ ਦਰਖਤ ਹੇਠ ਬੈਠਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੁਰੰਗ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਸੀ । ਰਾਜਵੀਰ, ਪ੍ਰਿੰਸਲ ਤੇ ਅਲਕਾ ਤੇ ਮੋਗਲਾ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਫੁੱਪ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਧੜਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕੰਨ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਟੋਫੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਬੈਠਾ ਸੀ ।

ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਲੂਣ ਤੇ ਸਿਟਰੋਨੀਲਾ ਤੇਲ ਰਲਾ ਕੇ ਮਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।
 ਤਾਂ ਕਿ ਮੱਛਰ ਤੇ ਜੋਕਾਂ ਆਦਿ ਨਾ ਲੜਣ । ਮੱਛਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਝੁੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ
 ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚੁਪਚਾਪ ਸੀ ।

ਅਚਾਨਕ ਟੋਫੇ ਨੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਭਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢੀ ।

ਸਾਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗੇ । ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨੇਰਾ ਪਾੜ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲੱਗੀਆਂ ।
ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੈਲ ਦੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਚੀਂ-ਚੀਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਪਰ ਬੈਲਗੱਡੀ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ।
"ਸਵਾਨਾ ਦਾ ਬੋਲਦ ।" ਮੌਗਲਾ ਫੁਸਫੁਸਾਇਆ ।

ਬੈਲਗੱਡੀ ਸੁਰੰਗ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲਾਗੇ ਰੁਕ ਗਈ । ਚਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਉਤਰੇ ਤੇ
ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਬਾਸਾ ਦਾ ਢੱਕਣ ਚੁਕ ਦਿੱਤਾ । ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਸੁਰੰਗ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ
ਜਦ ਕਿ ਚੌਥਾ ਬਾਹਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ।

ਇਕ ਤੀਲ ਬੈਲਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬਲੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੀੜੀ ਬਾਲੀ ਸੀ। ਲਾਟ ਨਾਲ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਭੱਦਾ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵਾਲਾ ਚਿਹਰਾ ਦਿਸਿਆ। ਇਹ ਸਵਾਨਾ ਹੀ ਸ਼ੀ।

20 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਚਾਹ ਦੀ ਪੋਟੀ ਸੁਰੰਗ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲਾਗੇ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਚੁਕ ਕੇ ਸਵਾਨਾ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਬੈਲਗੱਡੀ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ।

ਭਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਛੁੱਪਿਆ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਲੀ ਜਿਹੀ ਬੋਲਿਆ। “ਹਲਟ” ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਪਾਹੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਾਂਗੂੰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੇ। ਸਵਾਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘਿਰਿਆ ਵੇਖਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ, ਕੋਟੋਕੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬੰਦੇ ਫੁੱਪੇ ਟਿਕਾਣਿਆ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਦੂਜੀ ਪੋਟੀ ਚੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਗਿਰੋਹ ਦਾ ਨੇਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਕਦਮ ਪੁਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਉਸਨੇ ਪੋਟੀ ਸੁਟ ਦਿੱਤੀ, ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰਿਵਾਲਵਰ ਲੱਭਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕੋਟੋਕੀ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਲੱਗ ਗਈ।

ਗੋਲੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕਿ ਸੁਰੰਗ ਵਿਚਲੇ ਦੋਨਾਂ ਆਦਮੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਭੱਜੇ ਤਾਂ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆ ਜਾਣ।

ਬੈਲਗੱਡੀ ਨੇੜਲੇ ਚਾਰ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਦਾਮ ਵਲ ਲਿਜਾਏ ਗਏ। ਬਰੂਆ ਤੇ ਬੱਚੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਗਏ।

“ਵੱਧੀਆ ਸ਼ਿਕਾਰ ਫਸਿਆ ਏ।” “ਕੋਟੋਕੀ ਨੇ ਬਰੂਆ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ।” ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸਤੀ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਥੇ ਅਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਕੋਈ ਉਦਾਸ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪਛਤਾਵੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਰੂਆ ਨੇ ਥਾਕ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਸੌਂਦਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਗਿਰੋਹ ਦੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਪੱਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਗੋਲੀ ਨੇ ਕੋਈ ਵੀ ਖਾਸ ਅੰਗ ਜ਼ਖਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰ ਪੱਟੀ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਕਿਸਤੀ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ।

"ਜਨਾਬ ਭੱਜ ਰਲਿਆ ਸੀ ਜੀ" ਉਸ ਆਖਿਆ, "ਅਸੀਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਖਿਚ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ।"

*

*

*

*

*

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ ਯੋਜਨਾ ਉਹਨਾਂ ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਦੋ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਸਿਪਾਹੀਆ ਨਾਲ ਬੇੜੀ ਭਰ ਕੇ ਕੋਟੋਕੀ, ਗਿਰੋਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਾ ਰਹੇ ।

ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਟਰੱਕ ਕੋਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਉਹ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਾਢੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਪਕੜ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਗਿਰੋਹ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਕ ਨੇੜਲੇ ਕਸਬੇ ਦੇ ਗੁਦਾਮ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੋਰੀ ਹੋਈਆਂ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਬਰਾਮਦ ਕਰ ਲਈਆਂ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਗੁੰਮ ਹੋਈਆਂ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਪੋਟੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

